

Нусубалиева Г.Б.

БААТЫРЛАРДЫН ТӨРӨЛҮШҮНДӨГҮ СЫРДУУ АЯНДАР ФИЛОСОФИЯСЫ

Нусубалиева Г.Б.

ФИЛОСОФИЯ ВЕЩЕГО СНА ПРИ РОЖДЕНИИ ГЕРОЕВ

G.B. Nusubaliev

THE PHILOSOPHY OF PROPHEPIC DREAM AT THE BIRTH OF THE HERO

УДК: 398.22.101

Бул макалада эпикалык баатырдын төрөлүшүндөгү сырдуу аяндар философиясы, өзүнүн миссиясын аткаруусу, эл-жер үчүн күрөшү жөнүндө баяндалат.

Негизги сөздөр: эпикалык, баатыр, философия, миссия, сырдуу аяндар.

В статье рассматривается философия вещего сна при рождении эпического богатыря. Рассказывается как эпический богатырь встает за освобождение своего народа и Родины, а также исполнении своей миссии.

Ключевые слова: эпический, богатырь, философия, миссия, вещий сон.

The article deals with the philosophical ideas and prophetic dream at birth of the epic hero. It is told as the epic herostends for the liberation of his people and country as well as the performance of its mission.

Key words: epic, epical hero, philosophy, mission, prophetic dream.

Кыргыз элинин эпикалык руханий мурасы, генналуу «Манас» эпопеясы, андагы этникалык маданияттын касиеттүү керемети, поэтикалык көркөмдүүлүгү менен, көлөмү төп келип, дүйнө жүзүндөгү окумуштууларды, элди таң калтырган улуу чыгарма, сырдуу феномен катары дүйнөгө белгилүү. «Манас» эпопеясынын мазмунунда айтылгандай, «Манас» деген ысымдын өзү да, айырмаланып турган, касиеттүү ыйык сөз, түшүнүк. Бул ысым, Манас төрөлгөндө ага Теңирден берилген, бир гана анын өзүнө таандык энчилүү ат. Манас Теңирдин назары менен бойго бүткөн, элдин ой-тилеги, мүдөөсү болгон касиеттүү, колдогон колдоочусу бар, кыргызда эр жигитке таандык бардык ыйык сапаттарга эгедер баатыр катары белгилүү. Айкөлдүктүн, дүйнөдө теңдешсиз баатырдыктын жалгыз ээси. Азыркы кыргыз окумуштууларынын пикиринде, «Манас» эпопеясында «меритократиялык мамлекеттик топту түзгөн тарыхта баатырдык теңдешти жок улуу баатыр, акылман, айкөл, мамлекеттик улуу ишмер, стратег, генералиссимус «Манас» тууралуу баяндалат. Эпикалык чыгармада алгач кытай, калмак баскынчыларынан кордук көргөн кыргыз эли улуу баатырдын келишин күтөт. Анан эпопеяда ал улуу баатыр кыргызда төрөлдү деп баяндалат. Жакып менен Чыйырды кудайдан бала тилеп, барбаган жери, сыйынбаган мазары калбайт. Мазар бекеринен мазар деп аталбаган. Мазар кут түшкөн ыйык жер. Байыркы кыргыздар мазарды, адамдар тилеген тилегин айтып, ичиндеги болгон мүдөөсүн билдирип, кудай менен байланыша турган жер деп ишенишкен. Анан

өздөрүнүн ой-тилегинин аткарылышын суранып күтүшкөн. Мазар кайыптар ээлеген, пирлер мекендеген, жогорку жана төмөнкү дүйнөлөр менен байланыш жолдору ачыла турган, кечеги менен бүгүнкү күндү байланыштырган космостук зор энергия төгүлүп турган жер. Мазар адамдын жан дүйнөсүн тазартып, оору-сыркоодон айыктыра турган касиеттүү ыйык жер деп билишкен. Байыркы кыргыздар адам баласы мазарга чын ниетинен сыйынып, өткөн ата-бабаларына таазим кылса, бардык мүдөөсү аткарылат деп ишенишкен. Ар бир эл өткөн ата-бабасына таазим этип, эскеришет. «Кыргыз элинин эпикалык чыгармаларында байыркы ата-бабаларыбыз отко, сууга сыйынып келишкендиги да көркөм образдуу туюнтулган [6.139]. Кыргыздын байыркы кездеги жашоосу, азыркы жашоосу менен терең байланышта. Себеби, Манаста айтылгандай, ыйык МАЗАРЛАР, дары суулар, аян-түштөр, космос мейкиндиги менен байланышкан касиеттүү адамдар бар экенин тана албайбыз. Танууга мүмкүн эмес, анткени кыргыз эли – биз бүгүн да манасчылардын, төкмө акындардын, касиеттүү адамдардын төрөлүп, бул турмушта жашап жатканын көрүп турабыз. Болгону изилдөө аз. Алар кыргыз бар кезде жашай берери шексиз, анткени аларда кыргыздын өзүнө таандык улуу касиеттер бар. Дал ушундай касиеттүү адамдар жашап турганда, Кыргыз эли улуу эл боюнча кала берет. Ушунча кылымдардан бери анын жок кылбай алып келаткан табышмактуу касиеттери, анын талантынын сырлары дагы да жашай берет. Эпопеядагы эпикалык башкы каарман - Манастын образы баатыр катары сүрөттөлгөнү менен анын эң негизги касиети - анын жөн жаралган адам эмес экендигинде. Эпикалык чыгармаларда баатырлардын касиети, алар коом алдындагы миссиясы алардын сырдуу, мистикалык кубулуштар коштоп төрөлүшүнөн көрүнөт. Мисалы, Жакыптын түшүн аламы [1.105-106].

Жакып: «Түндө бир жатып түш көрдүм, түшүмдө мыкты иш көрдүм» деп, айыл аксакалдарын, балчы-төлгөчү, жылдыз саначу билгич адамдарын чакырып, түшүн жоорутат. «Түндөгү түшүм ыктуу түш, журтум силерге пайдасы тийиче мыкты түш» дейт. Анан дагы сөзүн улантып: «Ала-Тоо башын жайлаптырмын, бала барчын бүркүт кармап алыптырмын. Салбурунга салууга чыктым, канатынын күүсү угулса, анын каарынан кара кулак кабыландар жаны чыккандай болуп турду; томого-сун тартсам, кара чаар жолборсту, каманды жарды;

көтөрсөм боосу сексен төрт. Күн чыгышка көтөрүп барыптырмын, ал жакка да салбурун салсам азуу-луунун баарын куткарбай, кыпкызыл канга түшүрүп капчыгай салып, акыр заман салыпмын. Жана да жатып түш көрсөм, кара зоодо камалып жүрөм. Бир зулпукор кылыч табылып, кара зоону чапсам быркырап бөлүндү, абийирим жабылып, далай түптүү зоону уратып, ташты талкалап, жол салдым, дарыяны соолуттум, бет алганды өрттөдүм» дейт. Көргөн түшүн айтып бүтөт. Чогулган элдин бири лам дебей, бири да даап жоруй албай турат. Анткени кыргызда: «Түштүн мойну ичке, башы чоң», кандай жоорусаң ошол жакка кетет» деген сөз бар. Байыркы элде түштү ушундай ишеним карманышкан. Түштү кыргыздар өзүнө жаккан кадырлуу, атайын түш жооручу акылмандарына жоорутушкан. «Болочокто боло турган байкер турмуштан, керемет көрүнүштөн жана бир жакшы жышана болоорунан үмүт кылып калган эл, күтүнүп калды» деп, баяндайт эпикалык айтуучу.

Жакыптын кийинки түшү: «Жана да жатып түш көрсөм дейт, менин көлөкөм ааламга тийип, чатыр болуп калкалап, байланган боосу бар, түркүгүм бирөөсү күндүн баткан жерине, бир түркүгүм орноптур күндүн чыгаар жерине, төрт тараптан түркүк болуп, ааламга көлөкөм тийиптир» дейт. «Арстандай айкырып, оң колум менен бир чапчып күндү, сол колум менен бир чапчып айды кармап алыпмын, Күн менен Айды чакмак кылып уруп алыптырмын» деп кереметтүү көргөн түшүн баяндайт эпик айтуучу. Кыргызда шамандык ишенимди туткан эл ошол кездеги Айга, Күнгө сыйынганы, бул түштөгү аларды кармап алганы укмуштуу түш болуп саналып, жооруганда акырын Бакай кеп баштап, анан «тилге балбан Акбалтай, чечендиги дагы бар, динге балбан Акбалтай, эшендиги дагы бар» [1.108] Акбалтай түштү жооруйт. Кайрылып, кырк үйлүү кыргыз калың журтка айтат: «О, Кудай, киндик кесип, кир жууган жерди табат экенбиз, ушул түшүң чын болсо, бизге кара калмак манжуудан ажыратып, талоондон сактап калуучу бир арстан бала төрөлөт экен». «Үзүлгөнүң уланат, чачылганың жыйылат, өчкөн отуң тамылат, өлгөн жаның тирилет» [1.109-б] деп, Акбалтай шашып калды дейт. Анан: «...ой Жакып, баабедининди бат айтып, ай туяктан ат айткын. Балам сенин түшүңдү кудай оңдосун» деп сүйүнөт. Сенин тоого чыгып алганың-толкуган кара калмактын төбөсүнө чыкканың, Бала барчын куш кармаганың - уулдуу болот экенсиң, ай-ааламга жарыгы тийген, кармаган жоосун куткарбаган, шер азамат туулат экен. Ал бала айбатынан коркуп, алдынан киши келе алгыс, кара сууга кан куйган, баатыр болуп, ааламга түркүк болот экен. Ай менен күндү кармап алмаштырсаң, бусурман менен каапырды бөлүп, капырды жеринен сүрүп бошотот экенсиң. Балам сенден туулса, бала шер туулат экен деп Акбалтай бата берсе, эл кошо дуулдап бата берип калды дейт.

***

Дал ушундай кереметтүү түш *Сагымбай Орозбаковдун* вариантында да айтылат:

Жакып: «Мен урматтуу бир түш көрдүм, түшүмдө куш кармап алган болом. Кукулуктап үн чыкса, куштан башка үнү бар; куйрук-башы жаркылдайт, куудан аппак жүнү бар. Айбат менен караса, алп кара куш сүрү бар. Саңоор жүнү сары алтын, таканак жүнүбаары алтын, чырымтал жүнү чылк алтын, текөөрү болот, темир дейт, серпкени өлгөн себил дейт. Жар берүүчү жапар теңир дейт, тумшугу болот тунжур дейт, туягы болот канжар дейт. Жыпар менен жуулган жибектен боону тагыпмын, алтыммыш кулач жибек боо аягына тагыпмын. Ай мунарын жем кылып, абыдан сыйлап багыпмын. Күмүштөн боо тагыпмын, күпкөлөп жүрүп багыпмын. Асмандагы канаттуу айбатынан уча албайт, жерде жүргөн аяктуу желип чыгып кача албайт. Ага коноорго туур жайладым, алача моюн, ак шумкар ага кошо байладым - билдим бир жакшылык болоорун, бирок качан болоорун биле албай шорум кайнадым» [2.97,98] деп, байбичесине кереметтүү түшүн айтып берет.

Эпопеяда, ошол эле учурда Жакып менен катар байбичеси Чыйырдынын да көргөн түшү да баяндалат. Себеби, кыргыз: «келе жаткан жакшылык, бир келсе, артынан жанаша көптөгөн жакшылыктарды кошо ээрчитип келет» деп айтат. Кыргыздагы: «Той тойго улансын!» же «жакшылык жакшылыкты чакырат, жамандыктын арты кайрылуу болсун, жакшылыктын жолу улансын» деп тилек айтат. Бул азыркы кезге чейин колдонулуп жаткан салт. Зор жакшылык келээрде бир эле адамга эмес, бир нече адамга белги берет дешет. Ал тургай, жалпы элге белги берет деп да айтышат. Ал сөздөргө кошуп дагы: «жакшылыктын сапары узун»; «акыл оошот, ырыскы жугушат»; «жакшылыкты жакшылык чакырат», «той жугушесун», «жакшылыктын түйшүгүн тарткан жакшы» деп кеп кылышат.

Кемпири - Чыйырдыга да белги болгонун уккан Жакып кудуретке миң мертебе ыраазы болот. Бирок, анын: «мал союп, түлөө кылып, бата алып коелу» деген сөзүн четке кагат. Бир керемет иш болгондо кыргыз шашылыш түлөө кылып же «ак сарбашыл» деп ата-бабаларга сыйынып, мал союп, кан чыгарып, жараткандын ак жолуна деп садага чабышкан. Жакшылыктын келээрин тосуп, жолун ачып, күтүнүп калган кыргыздар.

«Мен да жакшы түш көрдүм, эритет экен кудайым, жүрөктөгү музунду. Ээн калган көп малдын, несин аяп коелу, эртеден баштап түлөө кылып, бир кырк-элүү мал соелу» деп Чыйырды чалынын шаштысын кетирет дейт.

Чыйырдынын түшү мындай баяндалат:

«Чырым этип уйку алыптырмын, түшүмдө ак селдеси башында, ак сакалдуу бир адам келип:» бар бардигер бар кудай силерди ыйлабасын деп, мени жиберди» деп, аяктай болгон эки алманы берди: ак алмасы – уул, кызыл алма кыз болот» деди.- «Алиги

жеген ак алма курсагыма толуптур, артыман чыкты ышкырып, ажыдаар болуптур; ачууланып оп тартса, ай-ааламды сорултур[2. 88, 8]. Көрдүм чочуп нез болуп, узарыптыр өз боюм, бир жүз отуз кез болуп. Ойгонуп чочуп калганым, оюма ар иш алганым» дейт. Бай Жакып кемпиринин: мал союп, түлөө өткөрөлү деген сөзүн укпай ачууланат. Эркек түгүл, кыз туубай энени айтып турасын, деп чыгып баратса, таңдын сары жылдызы чыга келгенде кереметтүү үн угулуп: «Атаке неге кайгырдың, акылыңдан айрылдың, ойроттун малы табылаар, орус, кытай чабылаар, сага кабылаар» дейт. Эки жагын караса – эч ким көрүнбөйт. Кой, кайра тартайын, байбиченин сөзү туурадыр деп кайрылып келатса, жолунан Бакдөөлөт жолугуп, ал да түш көргөнүн айтат: «Боз ала туйгун боосу жез, боору кара мойну кез, оң колуна алыпсың, обону көздөй салыпсың, сол колуна алыпсың сонону көздөй салыпсың; бөпөлөдүң үндөдүң, талпынып конду колуңа, салганыңдын баарысы, далдайып жатты жолуңда. “Байбичендин үйүндө, балдагы алтын туурда туйгун конуп, талпынса канчалаган жандар чарпылып, турна моюн жез канат, тумшугу болот, боо манат, үйдөн туруп талпынса үйүмдөгү эки куш кайра качып жалтанат» деп айтты.[2.101.102].

Эпикалык каармандын төрөлөр алдындагы мистикалык көрүнүштөр, аян түштөр, ошол эпикалык улуу баатырдын өзгөчө бир миссия менен төрөлөрүнөн кабар берет. Кыйналган элден, жерден сүрүлүп айдалган элдин мүдөөсү аткарылып, элдин мүдөөсүнөн Манас баатыр төрөлдү» деп баяндалат улуу эпопеяда.

Алмамбеттин бойго бүтүшү.

Алмамбет Манаска Бээжин тууралуу баян кылып, анан өзүнүн төрөлгөндөгү окуясын айтып берет. «Алты жыл мурун мен төрөлө электе: «Алмамбет аттуу бала туулса, ошол түпкө жетет деп, түптүү Бээжин кытайды, түгөл кырып кетет» деп, Эсенкандай кагандын даңзасына чийилген экен [3.598]. Атам Азизкан, Алөөкө кан, Карыкан, Эсенкан төртөө бир тууган. Атам Караханга кат берип, кыз тандатып, энекем Алтынайды алат. Ага чейин ак сакалчан дубана чыбыктай чырпык балдардан кыдырата жыйыптыр. «**Нурдун кызы ушул – деп, Нурдун уулу ушул**» деп, түнүндө энеме нике кыйыптыр [3. 600]. «Таң кашкайып сүргөндө, ал жаш жигит көздөн кайым болуптур. Кайып болгон баланы кайра дагы көрсөм деп энекем талгак болуп калыптыр» деп, өзүнүн төрөлгөндөгү керемет белгилери жөнүндө айтат. Менин уругум актан жаралган. Үч айлык боюнда энемди кармап алып, темир торго салып кармап, кытайдын алптары атама нике кыйыптыр: «Ушул катын зор тубат, Коңурбайдай чоң тубат, ушул турган Бээжинге калаалуу коргон чеп тубат [3. 601] деп, апамдын шер тубарын кырк аяр билип айткан экен. Ай күнүнө жеткенде, караңгыда качып барып, олжого келип, уй кайтарып жүргөн Мажиктен суранып, касиеттүү мазардан таяк алып келишин өтүнүптүр. Ал Мажиги

мазардан таяк алып келип бериптир. «**Төрөлгөндө кулагым учу тешилүү, сүннөттөлүп кесилүү түшүпмүн. Каканчыңдын Бээжинге жетимиш күнү күн жаап, жер титиреп кетиптир**» дейт. Кара мүртөз кытайлар көрүп калса баламды, бир балакет салат деп, мойнума тумар тактырып, таятам Соорон дүкка бактырып, үч ай өткөндө Бээжинге кабар айттырыптыр. Атам өзүмдүкүбү же башкабы деп, Карыканга ат койдурганы алып барса: «Оңор бала болбойт» деп арам сактап калыптыр. Түпсүз кара кудукка мени алып барып салыптыр. Кудук эл болчуну салганда жаны калып, эл болбосту салганда такыр өрттөп койчу экен. Жаштайынан кемелине келтирбей далай баланы сорчу экен [3.601]. «**Кудукка мени салганда, периште нурун чачыптыр, кудукка мени жеткирбей, кудуктун оозун бекитип, үзүктөй кара булут басыптыр**». Өлбөй аман калганда: «Биздин киши экен деп, кабар берип Каканга, мен шордууну жактырып, кайра тартып алыптыр. Жетимиш күнү той кылып, алтымыш эне багыптыр» - деп Алмамбет өзүнүн керемет төрөлүшүн баяндап берет. Алмамбеттин төрөлүшүндөгү аяндар, мистикалык көрүнүштөр эпикалык баатырдын болочок баатырдын жаратылыш козголуп, бир белги болгонунан кабар берет. Алмамбет ошентип өзгөчө жышсаан-белги менен жарык дүйнөгө келген ченемсиз кытай баатыры. Алмамбетке күчү жете алгыс экенин түшүнүп, анда атактуу баатыр Коңурбай да коркуп, чочулайт. Демек, ал төрөлгөндөн эле мандайына кытай хандарына эмес, дүйнөдө тендешсиз улуу баатыр Манаскажан кыйышпас дос болоору жазылган. Эки баатырдын бири-бири үчүн атайын жаралган достугу улуу Сөздө өзгөчө көркөм баяндалат. Тагдыр, Алмамбетти акыйкат үчүн, ак дин үчүн киндик каны тамган жерин, элин жана атасын таштап, өзүнүн көңүлүндөгүдөй адамды издеп чыгууга мажбурлайт. Акыры жер кезип келип Манаска жолугат. Манас менен ошентип өмүрүнүн акырына чейин жаны бирге болот. Алмамбет чоң казатка аттанган Манастын чалгынын чалып, колун баштаган баатыр. Манаска ак жана таза кызмат өтөгөн, эн ишенимдүү эмчектеш бир тууган адамы. Эпопеяда эки улуу баатырдын достугу аркылуу чыныгы кыйышпас адамдардын достугу сүрөттөлгөн.

Кытай каны Эсенкан: «... бурутта Манас аттуу бала төрөлөт. Ал биздин такты кулатып, алтыай бийлеп, кытайды сурак кылат. Анын баатырдыгы башкача» деген балчы, төлгөчү, көзү ачыктарынын айткандарын угуп, киши жиберип, Манасты издетет. Жиберген адамдар жер-жерлерден: «Манас» деген бала барбы, ким билет» дешип, издеп жүрүшөт. Аларга: эгер шектүү болсо, боюнда бар аялдардын ичин жарып, балдарын иттерге бергиле деген буйрук берилет. Ушинтип, кытай ханы Эсен хан элдин жүрөгүн өлтүрмөк болушкан. А өздөрү: **эгер Манас туулса, калайманды салат деп, нур төгүлгөн Бээжиндин кандыгын тартып алат» деп коркушат. Анткени, көзү ачыктардын айтканы**

боюнча, бал китепке ушинтип чийилген.[3. 115]. Эпопеяда **Манас төрөлгөндө, Бээжинде зилзала жүрүп кеткени баяндалат.** «Эртең Манас чоңойсо, Бээжинге бизди кондурбайт; өлөңдүү жерге өрт коет, туландуу жерди тутантат; бир убакта жети атасын жайладык, кол-аягын байладык, кордук салып баарына, туш тарапка айдадык. Ошондуктан Манастын бизде өчү бар, ал ата-бабаларынын өчүн алганы келбей койбойт» - деп, Эсен хан менменсинген дөөлөрдү жиберип, Манастытаап, кармап келүүгө жөнөткөнү да мына ошондон [3.116].

Анжиянда «алты шаар» аталган шаарлар бар. Ал жерде калмактардын калкы бар, канча турлүү алпы бар; келээр күндү билүүчү кереметтүү салты бар. Анан дагы ал жерде өңкөй монгол молдосу Ыраңкүдүк деген бар. Ал капырдын колунда ачып билчү балы бар. Китебине коюлган «Ыстырлап» деген наамы бар; андан башка төлгөсү бар, далы бар. Түгөңгүс эчен иши бар, далысын жакшы билүүчү Жангыр деген киши бар. Дагы ал жерде таш жайып сүйлөп берүүчү, тапканы таамай келүүчү Эленкир деген сыйкыр бар. Үч жылда бир чогулуп, ал экөө Чыңгыш ханга келүүчү, үч жылдык алдын болоорду ханына айтып берүүчү. Сыйларына тон кийип, тартуусуна атминип келүүчү. Ошол Ыраңкүдүк кеп айтат: «Алооке ханым» деп айтат; азыраак калды сиздерден, анан калса биздерден, касиет качат деп айтат. Жериңди таштап кетесин, Каңгайды карай өтөсүн. Коңурбай уулуң башкарат, айтылуу Бээжин көчөсүн».

«Кыргыздан чыккан ал баатыр, ааламга татыр жан болот. Ал калмак эле эмес кытайды да чаап, каратат» дейт [4.9]. Алооке ал кабарды угуп, Чыңгышканга айтып, Ыраңкүдүк менен Жангырды алдырып сурайт. Ыраңкүдүк: «... бир баатыр туулары чын, бирок ал кимден туулары белгисиз? Сиз андан көрө төрөлгөн баланын колун ачып, алаканын каратыңыз. Ал баланын бир уучунда кан болот, бир уучунда май болот. Анан алаканынын бөлтөгүндө мөөрдүн басылган изи бар. Анда «Манас» деп жазылган деди. Чыңгыш хан жардык айтып, ар беш үйгө бирден кечил коюп, жаңы төрөлгөн балдардын алакандарын мага көрсөтөсүнөр деди [4.10].

Дүйнө элдеринин фольклорлорунда жана эпикалык чыгармаларында улуу баатырдын жарык дүйнөгө келишине байланыштуу чагылдырылган мистикалык кубулуштар өтө арбын. Анан да алардын өзгөчө белгилер менен төрөлүшү уникалдуу көрүнүш. Ансыз эпикалык каармандын образы толук ачылбайт.

Джозеф Кемплер өзүнүн «Тысячеликий герой» деген эмгегинде баатырдын кереметтүү төрөлүшү,

баатырдык жеңиштери, сулуу аялга үйлөнүшү, анын акылмандык менен башкаруусу жана анын табышмактуу, сырдуу жаралышы жөнүндө айткан жана бул баатырдын өзгөчө жаралышы көптөгөн элдин фольклорунда айтылганын белгилейт. Мисалы, шумерлердин-Гильгамеши, еврейлердин-Моисейи жана Иосиф Прекрасныйи, гректердин-Тессейи, Геракл, Ясон, Одиссей, германдыктардын-Сигурд-Зигфриди, келттердин-король Артуру, ирландын-силач Кухулин жана доблестный Диармайд, француздардын - Роланд и Карл Великийи, югославдардын - Марко-юнак орустардын-баатырларын жазат [5.9]

Көп учурда эпикалык каармандардын сырдуу аяндар, кубулуштар менен коштолуп төрөлүүсү – ал ошол баатыр төрөлгөн элдин тагдырына байланыштуу өнүгөт. Анын келишин коом, элдин алдында турган оор тагдыр талап кылат. Андай баатырлар жок болуп бараткан элди сактап калуу үчүн же аны кайра жаратуу үчүн жарык дүйнөгө келет. Тагыраак айтканда, андай укмуш баатырлар элдин үмүт тилегинен улам жаралат. Кудай ал элди сактап калуу үчүн маңдайына улуу тагдыр жазылган ошондой улуу каарманды элге жаратат. Тилекке каршы андай баатырдын жарык дүйнөгө келишине душман элдин өкүлдөрү дайым каршы болушат жана тоскоолдук кылышат. Көз каранды эл андай баатырдын жаралышын кудайдан кандай тилеп, келгенден кийин аны кандай сактап, өстүрүүгө аракет кылса, баскынчы эл анын үстүнөн болгон бийлигин сактап калыш үчүн андай баатырдын жаралышына жана өсүшүнө дал ошондой эле күч менен каршылык көрсөтөт. Бул албетте мыйзамченемдүү көрүнүш. Улуу баатырлар улуу күрөш менен жана өзгөчө миссия менен жаралышат. Анан алар өзүнүн керт башын эмес, өзүнүн көз каранды болгон элин сактап калууга, аны эркиндикке чыгарууга өмүрүн арнайт.

Адабияттар:

1. Манас: Кырг. Элинин баатырдык эпосу: 1-китеп. – Б.: Кыргызстан, 1995. -448 б.
2. Манас: Кырг. Элинин баатырдык эпосу 1-китеп. Сагымбай Орозбаковдун варианты б-ча. 1-китеп. Б.: Кыргызстан. 1995. -568 б.
3. Манас: С.Каралаевдин варианты б-ча. – Б.: «Турар», 2010. -1008 б.
4. Манас. Кыргыз элинин тарыхый эпосу. Айтуучу: Жүсүп Мамай. Шинжаң эл басмасы. 2012-жылдын теке айы.
5. Джозеф Кемпбелл. Тысячеликий герой. – М: «АСТ», 1997. с 235.
6. Элдик мурастын философиясы. Жооптуу ред. О.А.Тогусаков. Бишкек: Илим, 2003. – 293 б.

Рецензент: к.филос.н. Каниметов Э.Ж.